

УКРАЇНСЬКИЙ КОСТЮМ ЯК ФОРМА РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЛІТЕРАТУРНОГО ОБРАЗУ В ТВОРАХ ПАНАСА МИРНОГО

Метою дослідження є аналіз форм репрезентації українського костюма в творчості Панаса Мирного. **Методологія** включає загальнонаукові принципи систематизації та узагальнення досліджуваної проблеми. Застосування аксіологічного підходу зумовлене необхідністю з'ясування ролі українського костюма в літературних творах, а також для дослідження вчення про мистецтвознавчу образність українського костюма, його виразності в традиційно-побутовій культурі українців. Культурно-історичний метод дав змогу виявити специфіку кінця XIX – початку XX століття через літературні образи та події. Застосування герметичного методу дозволило здійснити тлумачення літературних образів крізь призму українського костюма. **Наукова новизна** полягає у дослідженні репрезентації мистецького образу українського костюма через життя і побут українців, висвітлені в творах українських письменників, зокрема Панаса Мирного. **Висновок.** Вищевикладене дозволило нам констатувати, що твори Панаса Мирного відіграють важливу роль у репрезентації українського костюма. Літературні герої Панаса Мирного є унікальними носіями виразу матеріальної культурної спадщини України.

Ключові слова: національна культура, український костюм, мистецький образ, матеріальна культурна спадщина.

Долеско Светлана Валериевна, аспирантка Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Украинский костюм как форма репрезентации литературного образа в произведениях Панаса Мирного

Целью исследования является анализ форм репрезентации украинского костюма в творчестве Панаса Мирного. **Методология** работы включает общенаучные принципы систематизации и обобщения исследуемой проблемы. Использование аксиологического подхода обусловлено необходимостью выяснения роли и значения украинского костюма в литературных произведениях, а также для изучения искусствоведческой образности национального костюма, его выразительности в традиционно-бытовой украинской культуре. Культурно-исторический метод позволяет выявить специфику эпохи конца XIX – начала XX века через литературные образы и события. Применение герметичного метода позволило осуществить толкование литературных образов сквозь призму украинского костюма. **Научная новизна** работы заключается в исследовании репрезентации художественного образа украинского костюма через жизнь и быт украинцев, которые освещены в произведениях украинских писателей, Панаса Мирного в частности. **Вывод.** Вышеизложенное позволило нам констатировать, что произведения Панаса Мирного играют важную роль в репрезентации украинского костюма. Литературные герои Панаса Мирного являются уникальными носителями выражения материального культурного наследия Украины.

Ключевые слова: национальная культура, украинский костюм, художественный образ, материальное культурное наследие.

Dolesko Svetlana, post-graduate student National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Ukrainian costume as a form of representation of literary image in the works of Panas Mirny

The purpose of the publication is to analyze the forms of representation of the Ukrainian costume in the work of Panas Mirny. The **methodology** of work includes general scientific principles of systematization and generalization of the problem of study. The purpose and tasks of the work led to the application of such research methods: the axiological approach, its application, due to the need to clarify the role and significance of the Ukrainian costume in literary works, as well as to study the doctrine of the art of figurativeness of the Ukrainian costume, its expressiveness in the traditional-domestic culture of Ukrainians. The cultural-historical method allows us to reveal the specifics of the epoch of the late 19th and early 20th centuries through literary images and events. The application of the leakproof method allowed the interpretation of literary images through the prism of the Ukrainian costume. The **scientific novelty** of the work is to study the representation of the artistic image of the Ukrainian costume through the lives and lives of Ukrainians, which are covered in the works of Ukrainian writers, Panas Mirny in particular. **Conclusion.** The foregoing has allowed us to state that the works of Panas Mirny play an important role in representing the Ukrainian costume. The literary heroes of Panas Mirny are unique bearers of the expression of the material cultural heritage of Ukraine, the study of which will be useful for the practical implementation of contemporary cultural and artistic development of Ukrainian culture.

Key words: a national culture, a Ukrainian costume, an artistic image, a material cultural heritage.

Постановка проблеми. Сьогодення актуалізувало питання вивчення потенціалу української культури, її матеріальної культурної спадщини.

Яскравим елементом національної культури є український костюм, мистецтвознавчий потенціал якого має виняткове значення для популяризації української культури, її унікального національного продукту в усьому світі.

Явище мистецького образу костюму відіграє надзвичайно важливу роль в українській художній літературі та документалістиці. Однак, на сьогоднішній день мало досліджено науковцями. Наприклад, при аналізі принципів побудови портрету героя, що було притаманно українському реалізмові XIX ст., на прикладі класичної літератури, не приділяється достатньо уваги дослідженню розкриття образів літературних героїв та подій за допомогою мистецького образу костюму або ж його елементів.

Мета наукової розвідки – здійснити аналіз форм репрезентації українського костюму в творчості Панаса Мирного.

Науковим завданням статі стало: – дослідити форми репрезентації українського костюма; – проаналізувати життя і побут українців через призму літературних образів творів Панаса Мирного; – окреслити перспективи досліджуваного взаємозв'язку в мистецтвознавчому знанні.

Аналіз наукових джерел довів, що форми репрезентації українського костюму через призму літературних образів українських письменників, зокрема Панаса Мирного, не є активно обговорюваним предметом серед мистецтвознавчого знання. Так, на дослідження справили враження думки П. Колесникова, який наголошує на унікальній здатності Панаса Мирного до розкриття літературного героя через культурні та мистецькі форми їх виразу. Специфічні риси зображення людини, портретні характеристик які включають і вбрання людини розкриває К. Сізова, яка акцентує увагу на стильовій індивідуальності літературних образів. І. Голубишко, досліджуючи феномен костюма як елементу опису портрету літературного персонажу, наголошує на ролі і значенні опису вбрання для створення образу героя.

Зацікавленість викликало і дослідження А. Бодалева, який аналізує психологічний феномен літературних образів у творах Панаса Мирного, наголошуючи при цьому на ролі і значенні вбрання героїв.

Виклад основного матеріалу. Літературна творчість Панаса Мирного є знаковою для української прози та драматургії завдяки неповторному реалістичному стилю, повноті образів та багатстві літературної мови автора.

Панас Мирний у своїх прозових творах використовує мистецький образ костюму як важливий засіб соціальної і психологічної характеристики героїв. Зокрема, таким чином розкриває їх вік, стать, національність, соціальний статус, матеріальне становище, а часом – психологічний чи чуттєвий стан. Через опис вбрання героя ми бачимо ставлення автора до того чи іншого персонажу. Воно є невід'ємною частиною образу героя, додаючи йому драматизму, якими так славляться твори Панаса Мирного. У передмові до зібрання творів Панаса Мирного Петро Колесніков писав: "Однією з найхарактерніших особливостей Мирного є те, що він не просто виявляє інтерес до долі своїх героїв, а кривно вболіває за ними, що й породжує ліричний характер розповіді" [17, 5–24].

Досліджуючи мистецький образ на прикладі творчості Панаса Мирного, художник-реаліст Петро Колесник наголошує на винятковому значенні народного одягу як унікального показника матеріальної культури, зазначаючи при цьому важливість останнього в період феодалізму та капіталізму.

На думку видатного художника, саме опис та деталізація вбрання, кольорове вирішення та манера (спосіб) його вдягання є важливим матеріалом для аналізу портрету героя і часто не є прикрасою, а розумінням характеру, національної, соціальної чи релігійної приналежності, статі, віку чи сімейного стану. Без сумніву, костюм є відображенням епохи.

Опис же зовнішнього вигляду героїв літературного твору знаходить емоційний відгук серед читачів, адже кожен предмет має для них не тільки конкретну форму, а й прихований смисл, що уособлює в собі низку понять, які сформувалися в процесі побутування цього предмета, під час написання твору [1].

До слова, формування образу українського народного одягу – цього яскравого й самобутнього явища – відбувалося протягом багатьох століть. Ще за часів Київської Русі значного розвитку набули ткацтво та інші ремесла, які мають безпосереднє відношення до створення одягу. Відтоді кожна епоха накладала відбиток на традиційне вбрання.

Можна з упевненістю стверджувати, що особливості костюму являють собою одне з важливих джерел вивчення етнічної історії населення України, його соціальної структури, вірувань, естетичних поглядів тощо [1, 110]. Загальнохарактерною рисою системи традиційного українського вбрання є значна декоративна складова, яка відбиває високий рівень культури виробництва матеріалів для одягу, створення його різноманітних форм, володіння багатьма видами й техніками опорядження та оздоблення [1, 110].

Письменник намагається психологізувати об'єкти та події через мистецький образ костюму. Представляє людську особу у далеко не байдужих життєвих ситуаціях, відтак виявляє її у великому

діапазоні емоцій та пристрастей. Варто глибше проаналізувати й значення мистецького образу костюму при описі Панасом Мирним соціально-економічного статусу суспільства, окремих подій, навіть пір року.

Наприклад, описуючи весну, Панас Мирний для підсилення образу звертається до порівняння з дівочою красою та вбранням: "Ясне сонце, тепле й приязне, ще не встигло наложити палючих слідів на землю: як на Великдень дівчина, красується вона в своїм розкішним убранні..." [3, 27].

У статті К.Л. Сізової розглядаються специфічні риси зображення людини у творах Панаса Мирного, досліджуються принципи побудови портрету героя, притаманні українському реалізмові XIX сторіччя. Автор зазначає, що у романтичній літературі, наприклад, певна деталь зовнішності мала однакове значення для усіх представників наряду, то у реалізмі набуває сили авторська стильова індивідуальність, у кожного письменника з'являється своя система характерних ознак, які несуть позитивне чи негативне забарвлення [18].

Письменник не копіює наше життя, а через свою творчу уяву, фантазію створює ніби новий віртуальний світ у художніх образах [18]. Одним з таких образів є мистецький образ народного вбрання – безпомилковий виразник відмінних рис суспільства, нації, епохи, стилю життя, достатку, професій. У ньому має значення все: крій, колір, поєднання елементів одягу, взуття, головних уборів, прикрас та навіть зачіски.

Характер літературного героя через мистецький образ деталей одягу створює цілісний образ, викликає необхідні (подані автором) асоціації. І. Ю. Голубишко у своїй статті "Костюм как элемент портрета персонажа в литературном произведении" розглядає особливості деяких аспектів функціонування костюма як портретної деталі, його роль у формуванні художнього образу персонажа та порушує проблему місця костюмної деталі в створенні художнього образу [2].

У творчості Панаса Мирного саме через вбрання знаходимо цінні відомості про соціально-побутові та історико-культурні умови тогочасної України. Панас Мирний не дозволяє собі жодного зайвого слова, описуючи персонажа, подію, характер. Кожна деталь розкриває ту чи іншу ситуацію чи портрет героя. Завдяки цьому читач глибше розуміє сенс твору. Опис одягу, назви його елементів, способу вдягання є артефактом діяльності людей, історії суспільства та культури, відображає розвиток виробництва, торгівлі, визначає стиль та моду, а інколи просто показує ставлення автора до героя.

Перше враження завжди важливе для міжособистісної комунікації. У випадку літературного твору перше враження про героя ми отримуємо саме через авторський опис. Тобто автор, описуючи ту чи іншу особу, що вводить у твір дає нам його характеристику. А.А. Бодалев у своїй праці "Восприятие человека человеком" присвячує цілий розділ питанню першого враження. На його думку, перше враження – це складний психологічний феномен, що містить чуттєвий, логічний та емоційний компоненти [19]. Панас Мирний особливу увагу приділяв формуванню першого враження, створенню психологічної установки на сприйняття особистості.

Нижче розглянемо приклади таких прийомів. Ось так в оповіданні "Лихий попутав" описується перша зустріч Варки з Василем: "А коло мене, як картина, стояв парубок!.. Сива шапка так пристала до його чорного, як галка, волосся, червоного, як маківка, виду, немов вона не надіта на його голову, а так він і родився з нею; чорного сукна чумарка підперезана червоним, як жар, каламайковим поясом, так як вилита; чоботи невеличкі, при нозі. Сам високий, статний, як в'яз, бравий, як сокіл." [4, 35].

У романі "Повія" перші враження Христі про Федіра Супруненка описуються так: "...високий, білявий, у синьому сукняному каптані, підперезаному добрим калаймановим поясом, у сивій з решетилівських смушків шапці." [5, 35].

У творі "П'ятниця" Панас Мирний так змальовує міщанку: "Усяк знав тітку Настю <...> яка сама нечепурна, так і одягалася нечепурно: завжди очіпок, старий і засмальцьований, стояв набік, з-під його часом і на очі вибивалися сиві пасма волосся, завжди у брудній лихій сорочці, у вистріпаній спідниці, котру вона носила так, що один бік волочився по землі, а другий бовтався біля коліна, через віщо вона здавалася наче кривобока" [6, 69].

Знайомлячи нас із Чіпкою, головним героєм твору "Хіба ревуть воли, як ясла повні?", ще до опису його зовнішнього вигляду автор подає його статус та характер через вбрання: "Не багатого роду!" – казала проста свита, накинута наопашки, – "та чепурної вдачі!", – одмовляла чиста, біла, на грудях вишивана сорочка, виглядаючи з-під свити. Червоний з китицями пояс теліпався до колін, а висока сива шапка з решетилівських смушків, перехиляючись набакир, натякала про парубоцьку вдачу..." [3, 27].

Опис Галі при першій зустрічі героїв: "Зелена байова керсетка з червоними мушками, червона в букетах спідниця, на шії дорогі коралі, хрести, золоті дукати – усе гарно пристало до хорошої дівочької вроди." [3, 29].

В оповіданні "Лихий попутав" Панас Мирний веде розмову від першої особи – Варки. Саме Варці випала можливість розказати читачеві про себе, справити перше враження. Ось цікавий опис

сирітської молоді дівчини: "У других – батько, мати; другі – зодягнені-зобуті, а я – як наймичка жидівська – доношую тільки дядинине рам'я! Бувало, носить вона, носить, порве на шмаття та тоді вже й мені, – як там кажуть: на тобі, небоже, що мені не гоже!" та журиться вона з того, що "... А й те сказати: я вже дівка, мені вісімнадцятий пішов, а в мене ще нічогісінько немає – ні рушників, ні спідниці такої, як личить, ні керсетки нової, а за скриню – і думати нічого..." [4, 28].

Автор дбає не лише про те, щоб сформувати у читача перше (необхідне автору) враження про героя, але й окремо зупиняється на описі першого враження міжособистих відносин героїв творів. Таким чином Панас Мирний підкреслює матеріальний достаток при знайомстві Колісника з Карпом Здіром в повісті "Повія": "– Здрастуйте, – привітався до його приїжджий середніх літ чоловік у синій суконній каптаніні, у добрих юхтових чоботях, у картузі замість шапки. Лице його сите, гладко виголене, вуси руді, трошки підстрижені, голова розчесана під проділ. Все це давало ознаку, що приїжджий не простий собі чоловік, а заможний і поважний хазяїн" [4, 458].

Описуючи героїв своїх творів, автор не тільки формує у нас перше враження, але й допомагає оцінити зміни, що відбуваються з ними протягом всієї сюжетної лінії. Так, наприклад, характеризуючи бідність молоді покинутої Мотрі, автор пише: "А було так, що ні дрібка солі, ні пилінки борошна... Де вже думати про одєжину!! Що, дівуючи, придбала Мотря, то все позношувала: саме гноття та рам'я висіло... <...>У вибійчаному і в свято ходила. Другі в плахтах та запасах, голови шовковими платками повив'язують, а Мотря з вибійчаної юпки та спідниці не вилазила. Біленькою хусткою зав'яжеться, та й шмарує... Ото буденне й празникове! А що старе, дрәне, – позшиває, позаштопує, – матері старе тіло прикриє або дитині – штанці, кущину... Нужда!! На зиму на всіх одна юпка була. Піде куди Мотря, – сиди, мати, з хлопчиком дома – й не рипайся! Піти треба матері, – сиди, Мотре... бо й чоботи одні!" [3, 42]. А вже згодом, як її син Чіпка став підпасачем та зріс рівень достатку, то "І одєжа, хоч про свято, була як у людей; та й у будень не висіло та не бовталосся старе гноття..." [3, 57]. І ще далі ріс достаток Чіпки. Став він хазяїном на свої землі та завелася у господарстві копійчина, то "Настяглася [Мотря] рублів на кілька грошей та к Різду справила Чіпці парубоцьку одєжу: купила добру сиву шапку, червоного пояса, чоботи добрі юхтові. Дякує Богові, що з Чіпки вийшли люди..." [3, 66].

Аби показати, який Лейба був бідний (жидок, який приїхав з генералом у Піски) автор показує його через вбрання: "...обтіпанім, обсмиканім, у довгополому, зайолженому балахоні, у ярмулці на голові, у патинках на ногах... Хто зроду не бачив жида, не знав, на кого більше дивитися: чи на генерала, чи на його жида, що ходив за ним слідом..." [3, 89].

Демонструючи, наскільки покращилися справи в жида, Панас Мирний пише: "З довгополого, засмальцьованого, демикотонного балахону убрався Лейба в чорний ластиковий; і Сурка Лейбова ходила не такою зайолзаною, як приїхала; і Лейбові діти – не такі миршаві та шолудиві..." [3, 95].

Зміни, що відбулися з Колісником із повісті "Повія", автор теж показує через вбрання: "То було у довгій суконній каптаніні, а тепер у короткополому сертуку, штани не сині китаєві в чоботах, а рябі якісь на випуск, чобітки невеличкі, скрипучі, сорочка була з воротничками, на шиї золотий ланцюг від дзигарів теліпається, на руках золоті персні дорогими камінцями грають." [5, 342], відбувається і зміна матеріального становища Христі: "... пишно розряджена у новий одяг: білі рукава сорочки, хороше вицяцькувані квітками, червоно-гаряча спідниця як не займеться, одна корцетка з дорогого оксамиту не горіла, та й на тій, спускаючись з шиї, густо послалися золоті дукачі і різних кольорів намисто. Заквітчана квітами пополам з хрещатим барвінком, білолиця, рум'яна, вона так привітно виглядала своїми чорними очима, що й кам'яне серце тріпнулося б, уздрівши таку красуню. А хіба ж воно у Колісника скам'яніло?" [5, 362].

Зміни ж у статках Карпа Здіра Панас Мирний показує через його дружину: "Карпо тепер на всю губу пан! А до Одарки так без палиці й не підступай: у парчевих очіпках ходє; нарядиться, напидючиться, он яка пані!" [5, 301].

Колірні знаки-символи не тільки підсилюють мистецький образ народного вбрання, а й відіграють не аби яку роль у формуванні образу героїв творів.

Вводячи нового героя (батька Чіпки), автор вдало акцентує увагу читача на вбранні: "Сорочка на йому чорна; штани вибійчані, підсукані аж до колін; за спиною вірьовкою навхрест перев'язана одєжа; через праве плече, на палиці, перекинута торба – мабуть, з харчю, та пара шкапових чобіт" [3, 32].

Грицько (другий підпасач, козачий син, сирота, який після смерті батька й матері від холери був відданий громадою далекій родичці) описується так: "... хлопчик однакових з Чіпкою літ, та не краших, видно, й достатків... На йому сорочка чорна-чорна, полотна не знать, да ще й порвана; штаненята – саме гноття висить на очкурі – позасукувані аж за коліна." [3, 51].

Час, коли Чіпка опустився на дно, пиячив та крав, автор описує так: "Пропив уже кобилу, корову, овець, свиню, навіть усю одєжину. Зосталося тільки те, що на йому: латана свитка, драпі штани

та одним одна сорочка – чорна, як у дьоготь вмочена. Босий, голий, без шапки, ходить він по селу від шинку до шинку, день у день, ніч у ніч..." [3, 170].

Немісцевих автор характеризує за допомогою двох відмінностей: "...у червоних сорочках, у широких бородах..." [3, 97]. Борода, як обов'язковий елемент образу зустрічається й в інших творах Панаса Мирного, як то в "Повії": "... мовив бородатий кацап у кусенькому каптані" [4, 496], а образ немилосердного конюха з оповідання "Пригода з Кобзарем", що виконує покарання в уяві молодій панянки теж має свої кольорове забарвлення: "Мені ввижається бородатий Тришко в червоній сорочці та чорній плисовій безрукавці, огрядний та страшний з себе" [11, 53].

Автор не дарма звертає увагу на колір сорочки: червоним кольором відзначив сорочки немісцевих, які традиційно використовували саме таку в своєму народному вбранні. Білий колір – знак хорошого господаря з високим рівнем достатку. Чорна сорочка – символ бідності та небалості.

Саме чорним кольором сорочок автор підкреслює бідність, а білим – багатство, описуючи панича Петра та парубка, що віз його, Грицька, в оповіданні "П'ятниця": "На передку сидів парубок у солом'яному брилі, у чорній товстючій сорочці, у вибійчаних штанях, засуканих аж до колін; обличчя, руки й ноги його були чорні, засмалені, закурени, одні очі та зуби біліли-блищали. У задку сидів панич, ще молодий, одягнений по-дорожньому, літня біла одежа паничева припала пилом, а личко молоде й біле горіло від смаги." [6, 76].

Той самий прийом Панас Мирний застосовує, щоб показати зміни в житті двох товаришей Шестірного та Жука в повісті "Лихі люди: "Шестірний дивився уже паничем, тендітним, чистим паничем; на йому сорочка – як сніг; каптанок – як з голочки <...>. Зовсім навпаки йому був Жук: такий же чорний, такий же розвалькуватий, такий неохайний біля себе, як і давно! Каптан у пір'ї, в пилу; сорочка чорна, пом'ята, обличчя, правда, подовшало трохи, та очі ще більше позападали всередину <...>. Попенко – у червонуватому сертуці, у рябій жилетці, у полосатих штанях, пригладжений, як киця, припомаджений, надушений..." [7, 123].

Автор широко використовує порівняння "Вона (Явдоха) була, як полотно, бліда-перелякана" [3, 300] "Наче квітка білої лілеї, завита у чорну хустку, лежала вона (Христя) бліда-бліда, затягнена у чорне плаття" [5, 353].

Елементи одягу в даному творі відіграють не тільки утилітарну, а й ритуальну функцію. Коли помер Максим, тесть Чіпки, то "Явдоха мерщій накинула на вид чорний платок" [3, 300] "Вона знову прикрила чорним платком Максимову голову; сіпнула Чіпку за рукав – і вийшла з ним з хати, боляче стуляючи очі, з котрих туга ледве видавила дві сльозини..." [3, 301].

І надалі чорний платок неодноразово згадується автором. Щоразу згадка про нього пов'язана з сумом, бідністю чи важкою долею – наприклад, в оповіданні "Морозенко", коли малий Пилипко вночі побіг віддавати рукавичку: "Загорнений у довгу материну свитку, закутаний її чорним платком, у шкарбунах на босу ногу..." [8, 34].

В оповіданні "Серед степів" автор "надяг" його на бабусю-переселенку: "...з воза виставилося покарбоване обличчя бабусі з пов'язаною чорним платком головою..." [9, 83].

Знайомлячи читачів з Наталею, донькою міщанки Насті в творі "П'ятниця", Панас Мирний пише про неї, що вкравши карбованця у матері вона "...все те тратила на себе, на свої убори, сьожки, намиста, персні." [6, 71] то після своєї ганьби автор описує її вже через інші символи "Прийшовши додому, на сінешньому порозі зустрів він (Іван Микитович) закутану чорним платком Наталю." [6, 84].

Підсилюючи внутрішні страждання та докори совісті панночки у "Пригоді з "Кобзарем", Панас Мирний пише: "... вхопивши чорний великий платок та обгорнувшись ним, почимчикувала до дверей." [10, 70].

У повісті "Лихі люди" зустрічається втрачена назва елементу одягу – "дерза": "Ось підвелася одна молодиця у чорній дерзі, підперезана червоною крайкою." [7, 131-132].

Цікаво, що Панас Мирний описує деякі техніки вишивки, узорі. Вони, зокрема, використовуються, аби підкреслити почуття, як в оповіданні "Лихий попутов", де Варка хвалиться "І Галя (господині донька) мене любить; я їй вишиваю сорочки, учу, як мережки шити, вербову лиштву, занизування." [4, 31]. За описом цих мрій добре проглядається тогочасна мода та мистецький образ українського традиційного вбрання. Так ми бачимо й техніки, притаманні традиційній вишивці Полтавщини.

Аби підкреслити любов оточуючих до прислужниці Марти, панянка з оповідання "Пригода з "Кобзарем", каже про неї: "Ніхто краще за неї не гапував у п'яльцах, ніхто рівніше не виводив прутика, не виплутував найдрібнішої мережки; ніхто не вмів виробляти таких штучних та красивих квіток із паперу, як вона" [10, 55].

Образ костюму використаний і для того, щоб підсилити розуміння того чи іншого вчинку, емоції, враження. Описуючи те, як Галя із твору "Хіба ревуть воли, як ясла повні?", годила свекрусі,

автор пише: "Нашила їй очіпків, платків надарувала, сорочок надавала. Не світило тепер дрантя та рам'я на старих плечах; воно пішло на ганчірки, а Мотря у всьому новому ходила. Були тепер у неї й чоботи добрі чорноголові, плахти й дерги дорогі, хоч і старечі, й сукня біла, як сніг, і кожушанка, крита демикотоном, про зиму..." [3, 267].

Щоб показати, як Галя чоловіка шанувала, Панас Мирний описує вбрання Чіпки: "У сорочках усі груди повишивала, квітками унизала; каптани пообшивала шнурками. Тільки й робить, що, вправшись коло печі та худоби, копирсається та вигадує зразки всякі" [3, 268].

Любов Галі до хрещеника: "Галя полубила свого хрещеника, як рідну дитину. Сорочечки йому шила й мережала; шапочки вишивала. А на руки візьме, – носить, любить, як своїм." [3, 274].

Одяг на той час дуже високо цінувався і, навіть, наймаючись на роботу, обумовлювалось питання "на чий одязі" служити. У "Подоріжжі од Полтави до Гадячого" машталір розповідає, що платять йому шість рублів на місяць "На своїй чи його одязі? – Його тільки оце сірячина..." [11, 19]. Підпарубча на станції в Опішні жаліється, що жид йому платить "п'ятдесят на рік, ще й на моїй одязі" [11, с. 23].

Наукова новизна полягає у дослідженні репрезентації мистецького образу українського костюма через життя і побут українців, висвітлені в творах українських письменників, зокрема Панаса Мирного.

Висновок. Вищевикладене дозволило нам констатувати, що твори Панаса Мирного відіграють важливу роль для репрезентації українського костюма. Літературні герої Панаса Мирного є унікальними носіями матеріальної української культурної спадщини, дослідження якої стане в пригоді для її практичного впровадження в сучасну культурно-мистецьку розбудову.

Література

1. Литературный костюм [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://licey102.k26.ru/costume/about.htm> (дата звернення 08.12.2017).
2. Голубишко І. Ю. Костюм как элемент портрета персонажа в литературном произведении / И.Ю. Голубишко // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Сер. : Літературознавство. – 2014. – Вип. 3(1). – С. 52–62.
3. Мирний П. Хіба ревуть воли, як ясла повні? / П. Мирний. – Харків : Фоліо, 2012. – 795 с.
4. Мирний П. Лихий попутав / П. Мирний // Твори: у 3 т.; [ред.] Й. Й. Брояк. – К. : Дніпро, 1976. – Т. 1. – С. 27–56.
5. Мирний П. Повія / П. Мирний. – Харків : Аргумент Принт, 2012. – 528 с.
6. Мирний П. П'ятниця / П. Мирний // Твори: у 3 т.; [ред.] Й. Й. Брояк. – К. : Дніпро, 1976. – Т. 1. – С. 57–95.
7. Мирний П. Лихі люди / Мирний П. // Твори: у 3 т.; [ред.] Й. Й. Брояк. – К. : Дніпро, 1976. – Т. 1. – С. 96–155.
8. Мирний П. Морозенко / П. Мирний // Казка про правду та кривду. – К. : Школа, 2009. – С. 9–46.
9. Мирний П. Серед степів / П. Мирний // Казка про правду та кривду. – К. : Школа, 2009. – С. 75–106.
10. Мирний П. Пригода з "Кобзарем" / П. Мирний // Казка про правду та кривду. – К. : Школа, 2009. – С. 47–74.
11. Мирний П. Подоріжжя од Полтави до Гадячого / П. Мирний // Твори: у 3 т.; [ред.] Й. Й. Брояк. – К. : Дніпро, 1976. – Т. 2. – С. 5–32.
12. Федина О.Я. Український народний костюм і проблеми ансамблевості в сучасній практиці художнього моделювання костюма / О. Я. Федина // Вісник Львівської академії мистецтв: Декоративно-ужиткове та образотворче мистецтво. – Львів, 1999. – Вип.10. – С.245–251.
13. Мирний П. День на пастівнику / П. Мирний // Казка про правду та кривду. – К. : Школа, 2009. – С. 107–142.
14. Мирний П. Сон / П. Мирний // Казка про правду та кривду. – К. : Школа, 2009. – С. 143–158.
15. Пономарьов А.П. Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник / А.П. Пономарьов, Л.Ф. Артюх, Т.В. Косміна та ін. – К.: Либідь, 1993. – 256 с.
16. Мирний П. Казка про правду та кривду / П. Мирний. – К. : Школа, 2009. – С. 159–189.
17. Колесник П. Видатний художник-реаліст / П. Мирний // Твори: у 3 т. – К. : Дніпро, 1976. – Т.1. – С. 5–24.
18. Сізова К. Л. Особливості зображення людини у творах Панаса Мирного / К. Л. Сізова. – Суми, 2007.
19. Бодалев А. А. Восприятие человека человеком / А.А. Бодалев. – М.: Энциклопедист-Максимум; СПб.: Миръ, 2015. – 240 с.

References

1. Literary costume. Retrieved from : <http://licey102.k26.ru/costume/about.htm> [in Russian].
2. Golubishko, I. Yu. (2014). Costume as an element of the portrait of a character in a literary work. // Naukovi zapysky Kharkiv National Pedagogical University. Literaturoznavstvo. 3 (1). 52-62 [in Russian].
3. Myrnyi, P. (2012). Are the roar of the will, as the nursery is full? Kharkiv: Folio, [in Ukrainian].
4. Myrnyi, P. (1976). Crazy is confused. Writings in 3 vol. Ed. Broyk, Y. Y. Kyiv : Dnipro, 1, 27-56 [in Ukrainian].
5. Myrnyi, P. (2012). Moll. Kharkov: Argument Print [in Ukrainian].
6. Myrnyi, P. (1976). Friday. Writings in 3 vol. Ed. Broyk, Y. Y. Kyiv : Dnipro, 1, 57-95 [in Ukrainian].
7. Myrnyi, P. (1976). Bad people. Writings in 3 vol. Ed. Broyk, Y. Y. Kyiv : Dnipro, 1, 96-155 [in Ukrainian].
8. Mirnyi, P. (2009). Morozenko. Tale of truth and injustice. Kyiv : Shkola, 9-46 [in Ukrainian].

9. Myrnyi, P. (2009). Among the steppes. Tale of truth and injustice. Kyiv : Shkola, 75-106 [in Ukrainian].
10. Myrnyi, P. (2009). Adventure with "Kobzar". Tale of truth and injustice. Kyiv : Shkola, 47-74 [in Ukrainian].
11. Myrnyi, P. (1976). The road from Poltava to Gadyach. Writings in 3 vol. Ed. Broyk, Y. Y. Kyiv : Dnipro, 2, 5-32 [in Ukrainian].
12. Fedina, O.Ya. (1999). Ukrainian folk costume and problems of ensemble in the modern practice of artistic costume design. Decorative and applied art and fine arts. Visnyk Lvivskoi akademii mystetstv. Lviv, 10, 245-251 [in Ukrainian].
13. Myrnyi, P. (2009). A day for the shepherd. Tale of truth and injustice. Kyiv : Shkola, 107-142 [in Ukrainian].
14. Myrnyi, P. (2009). Sleep. Tale of truth and injustice. Kyiv : Shkola, 143-158 [in Ukrainian].
15. Ponomarev, A.P., Artyukh, L.F., Cosmina, T.V. et al. (1993). Ukrainian past: An illustrated ethnographic directory. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
16. Myrnyi, P. (2009). Tale of truth and injustice. Kyiv : Shkola, 159-189 [in Ukrainian].
17. Kolsenyk, P. (1976). Outstanding realist artist. Myrnyi, P. : Writings in 3 vol. Kyiv : Dnepr, 1, 5-24 [in Ukrainian].
18. Sizov, K. L. (2007). Features of the image of man in the works of Panas Myrnyi. Sumy [in Ukrainian].
19. Bodalev, A. A. (2015). Perception of man by man. Moscow: Entsiklopedist-Maximum; SPb : Mir [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 03.09.2017 р.

УДК 008:: [130.2 + 378]

Дульська Оксана Володимирівна
здобувач Київського національного
інституту культури і мистецтв
dulskay@meta.ua

ГУМАНІЗАЦІЯ АНТИЧНО-ТЕОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО СТАНДАРТУ ОСВІТИ

Мета дослідження – проаналізувати та систематизувати трансформацію гуманітарно-природничих знань античної освіти в середньовічний західноєвропейський стандарт високого зразку, що формує морально-естетичну, глибоко духовну особистість. **Методологія дослідження.** На основі евристичного та дедуктивно-індуктивного методів дослідження сучасної зарубіжної та вітчизняної історіографії узагальнено гуманістично-дидактичний зміст навчально-методичного забезпечення програми середньовічної університетської освіти. **Наукова новизна дослідження.** Вперше в культурологічній вітчизняній науці робиться спроба узагальнити соціально-філософські, історичні, педагогічні парадигми античного та теологічного світоглядів у університетській освіті, яка відіграла головну роль у гуманізації суспільства взагалі та формуванні глибоко духовної, морально-естетичної людини зокрема. **Висновки.** Сучасне культурологічне переосмислення антично-теологічного світогляду виявило, що середньовічні університети пришвидшили процес зародження в Західній Європі світської інтелігенції, високоосвіченої, гуманістичної еліти, яка була наповнена античним природничо-гуманітарним знанням та схоластично-філософським світоглядом, що відіграло важливу роль у культурному розвитку цивілізації.

Ключові слова: університет, середньовіччя, медієвістика, схоластика, інтелектуальна еліта, Західна Європа.

Дульская Оксана Владимировна, соискатель Киевского национального университета культуры и искусств

Гуманизация антично-теологического мировоззрения западноевропейского стандарта образования

Цель исследования – проанализировать и систематизировать трансформацию гуманитарно-естествоведческих знаний античного образования в средневековый западноевропейский стандарт высокого образца, который формирует морально-эстетическую, глубоко духовную личность. **Методология исследования.** На основе эвристического и дедуктивно-индуктивного методов исследования современной зарубежной и отечественной историографии обобщить гуманистически-дидактическое содержание учебно-методического обеспечения программы средневекового университетского образования. **Научная новизна** исследования заключается в том, что впервые в культурологической отечественной науке осуществляется попытка обобщить социально-философские, исторические, педагогические парадигмы античного и теологического мировоззрений в университетском образовании, которое сыграло главную роль в гуманизации общества в целом и формировании духовного, морально-эстетического человека в частности. **Выводы.** Современное культурологическое переосмысление антично-теологического мировоззрения выяснило, что средневековые университеты ускорили процесс зарождения в Западной Европе светской интеллигенции, высокообразованной, гуманистической элиты, которая была наполнена античным естественно-гуманитарным знанием и схоластично-философским мировоззрением, что сыграло важную роль в культурном развитии цивилизации.

Ключевые слова: университет, средневековье, медиевистика, схоластика, интеллектуальная элита, Западная Европа.